

MAKROEKONOMICZNE UWARUNKOWANIA KONSUMPCJI TURYSTYCZNEJ W OKRESIE PRZEKSZTAŁCENŃ SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH W POLSCE W LATACH 1990–2010

*Małgorzata Kryczka**

Abstrakt

Cel pracy. Określenie wpływu czynników makroekonomicznych na kształtowanie się poziomu konsumpcji turystycznej w Polsce.

Metoda badań. W badaniach empirycznych zastosowano statystyczną metodę regresji wielorakiej, wpisującą się w ekonometryczną analizę szeregów czasowych (a więc testowanie stacjonarności) oraz badanie relacji kointegrujących. Przedmiotem analizy była zależność konsumpcji usług turystycznych od zmiennych makroekonomicznych. Analizy wykonano na podstawie danych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny oraz Instytut Turystyki za okres 1990–2010.

Wyniki badań. Badania wykazały, iż na konsumpcję turystyczną wpływają następujące czynniki makroekonomiczne: stopa bezrobocia, wartość PKB na osobę oraz kurs USD. Stopa inflacji nie miała istotnego wpływu na objaśniane zmienne, a szereg czasowy okazał się niestacjonarny. Wzrost stopy bezrobocia wpływał na spadek aktywności turystycznej Polaków. Rosnący PKB na osobę powodował wyraźny wzrost poziomu uczestnictwa w wyjazdach zagranicznych. Niezależnie od wzrostu tego wskaźnika spadała częstotliwość wyjazdów zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Wzrost kursu USD przekładał się na wzrost uczestnictwa w krajowych wyjazdach turystycznych. Wskaźniki makroekonomiczne nie miały wpływu na wysokość ponoszonych wydatków turystycznych.

Ograniczenia badań i wnioski. Szeregi czasowe dla rocznych wskaźników makroekonomicznych oraz dla wskaźników uczestnictwa w turystyce obejmują lata 1990–2010, natomiast z powodu braku danych w całym tym okresie dla częstotliwości wyjazdów uwzględniono dostępne dane obejmujące lata 1996–2010 oraz dla wydatków okres 1999–2010.

Implikacje praktyczne. Badania w zakresie kształtowania się konsumpcji turystycznej są kluczowe dla funkcjonowania branży turystycznej.

Oryginalność pracy. Rzadko podejmowane w badaniach analizy zależności między zmiennymi makroekonomicznymi a konsumpcją turystyczną, zwłaszcza w tak długiej perspektywie czasowej.

Rodzaj pracy. Artykuł prezentujący wyniki badań empirycznych.

Słowa kluczowe: konsumpcja turystyczna, uczestnictwo w turystyce, wydatki turystyczne, determinanty, zmienne makroekonomiczne.

* dr, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Wydział Turystyki i Rekreacji, Katedra Polityki Turystycznej, Zakład Ekonomiki Turystyki;
e-mail: malgorzata.kryczka@awf.krakow.pl

Wprowadzenie

Poziom i struktura konsumpcji turystycznej zależą od stopnia rozwoju gospodarczego kraju, ale też wtórnie na niego oddziałują. Relacje między konsumpcją i gospodarką mają charakter sprzężeń zwrotnych. Wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego jest ściśle skorelowany z dużą aktywnością turystyczną jego mieszkańców, gdyż wpływa on na wzrost dochodów indywidualnych, ilość czasu wolnego, poziom życia oraz stwarza korzystne warunki dla wzrostu konsumpcji turystycznej. Osłabienie koniunktury gospodarczej może przyczynić się natomiast do wzrostu bezrobocia, spadku dochodów ludności, a tym samym ograniczenia wydatków konsumpcyjnych. Czynniki zewnętrzne stwarzają zatem ogólne warunki do rozwoju konsumpcji turystycznej. Określamy je jako uwarunkowania makroekonomiczne, gdyż odnoszą się one przede wszystkim do sytuacji ekonomicznej kraju, stanu koniunktury, poziomu PKB i tempa jego zmian, trendów gospodarczych, poziomu inflacji, kursów walut, stopy bezrobocia, przekształceń własnościowych, integracji europejskiej i globalizacji oraz innych czynników niezależnych od podmiotów konsumpcji.

W niniejszym artykule podjęto próbę określenia wpływu czynników makroekonomicznych na kształtowanie się poziomu konsumpcji turystycznej w okresie dwudziestu lat przekształceń społeczno-gospodarczych w Polsce. W tym celu wykorzystano roczne wskaźniki makroekonomiczne Głównego Urzędu Statystycznego oraz dane dotyczące mierników konsumpcji turystycznej pochodzące z badań Instytutu Turystyki.

Przegląd literatury

W najprostszym ujęciu konsumpcja oznacza spożycie lub zużycie rozmaitych dóbr i usług, a jej główny sens sprowadza się do sposobu zaspokajania potrzeb ludzkich [Bywalec 2010, s. 13]. W szerszym jednak wymiarze konsumpcja jest procesem złożonym, który można analizować w wielu ujęciach jako: akt społeczny, proces społeczny oraz fazę reprodukcji społecznej [Sikorska 1998, s. 15; Bywalec, Rudnicki 2002, s. 13–15]. To także skomplikowany proces postaw i działań tworzących zachowania konsumpcyjne ludzi przez podejmowanie działalności przedsiębiorczej oraz wykonywanie pracy dla uzyskiwania środków umożliwiających bardziej satysfakcjonującą konsumpcję [Sztucki 1998, s. 140]. Obecnie konsumowanie staje się podstawowym sposobem budowania przez człowieka własnej tożsamości [Janoś-Kresło, Mróz 2006, s. 78].

Pojęcie konsumpcji turystycznej ogranicza się jednak do całkowitej wartości dóbr i usług turystycznych użytych w celu bezpośredniego zaspokojenia potrzeb odwiedzających [WTO 1995, s. 21]. Analizując poziom i strukturę konsumpcji, zwraca się szczególną uwagę na ponoszone w tym celu wydatki [Hall, Taylor 1999, s. 57]. Toteż konsumpcja turystyczna wyrażana jest najpełniej przez poziom i strukturę wydatków oraz poziom aktywności turystycznej.

Za wydatki turystyczne uznaje się całkowite wydatki konsumpcyjne poniesione przez odwiedzającego lub na jego rzecz w związku z wyjazdem. Są to wydatki na pokrycie kosztów podróży, podczas jej trwania oraz podczas pobytu w miejscu docelowym, a także pozostające w związku z tą podróżą. Z kolei aktywność turystyczna określana jest poziomem uczestnictwa oraz średnią liczbą wyjazdów na osobę w ciągu roku, czyli częstotliwością wyjazdów. Aktywność ta rozpatrywana jest etapowo, podobnie jak ponoszone są wydatki turystyczne, a zatem: przed, w trakcie i po wyjeździe turystycznym. Należy tu zaznaczyć, że aktywność turystyczna jest pojęciem szerszym od uczestnictwa w turystyce. Uczestnictwo stanowi bowiem drugi etap aktywności, określa zatem działania podejmowane podczas wyjazdu turystycznego.

Konsumpcja usług turystycznych uwarunkowana jest wieloma czynnikami, które różnicują jej poziom i strukturę [Alejsiak 2009]. W literaturze przedmiotu spotyka się różne klasyfikacje tych uwarunkowań [Middleton 1996, s. 38–49; Łazarek 2001, s. 75; Jedlińska 2006, s. 173–175; Wodejko 1997, s. 62–76]. Do najważniejszych należą determinanty ekonomiczne, demograficzne, społeczne, psychologiczne i kulturowe. Grupę uwarunkowań wyodrębnioną na podstawie kryterium ekonomicznego charakteryzują głównie czynniki ilościowe, natomiast grupę determinantów pozaekonomicznych określają czynniki jakościowe. Za podstawowe wyznaczniki poziomu i struktury konsumpcji turystycznej uznaje się zmienne ekonomiczne, wśród których wydziela się zmienne makro- i mikroekonomiczne.

Z uwagi na cel niniejszego opracowania uwagę skoncentrowano na czynnikach makroekonomicznych, wśród których – jako podstawowe – wyróżniono: wartość PKB na osobę, stopę inflacji, stopę bezrobocia oraz kurs USD (w PLN). Do analizy zależności między zmiennymi charakteryzującymi konsumpcję turystyczną a czynnikami makroekonomicznymi zastosowano statystyczną metodę regresji wielorakiej.

Metoda

W celu określenia wpływu czynników makroekonomicznych na kształtowanie się poziomu konsumpcji turystycznej zestawiono ze sobą zmienne

opisujące owe czynniki oraz konsumpcję turystyczną. Do analizy zależności wykorzystano dane w postaci szeregów czasowych poszczególnych wielkości. W badaniach zastosowano regresję wieloraką, czyli jedną z metod analizy wielowymiarowej regresji, która pozwala opisać na podstawie jednego modelu ekonometrycznego wpływ wielu czynników na wybraną kategorię ekonomiczną. Tradycyjne zastosowanie modelowania regresyjnego do szeregów czasowych, zwłaszcza wielkości makroekonomicznych i finansowych, przynosi wyniki, które często nie odpowiadają rzeczywistości. Problemem okazuje się być istnienie tzw. regresji pozornej¹, którą opisali C. W. J. Granger i P. Newbold [1974]. Regresja pozorna charakteryzuje się zazwyczaj dobrymi własnościami statystycznymi. Oceny parametrów są statystycznie istotne, wartość współczynnika determinacji R^2 jest wysoka. Gdy wartość statystyki Durбина-Watsona² (DW) jest niższa niż wartość R^2 , wówczas najprawdopodobniej występuje regresja pozorna. Sposobem na uniknięcie tego niebezpieczeństwa jest porównanie DW i R^2 , następnie analiza rzędu integracji badanych szeregów czasowych, a w przypadku spełnienia założeń – weryfikacja hipotezy o ich kointegracji. Istota kointegracji polega na tym, że pomiędzy procesami ekonomicznymi da się wyznaczyć długookresową ścieżkę równowagi, niezależną od czasu, natomiast wartości od niej odstające stanowią krótkookresowe zależne od czasu odchylenia od stanu równowagi [Osińska 2007; Maddala 2006; Charemza, Deadman 1997]. Koncepcję kointegracji wprowadził do literatury C. W. J. Granger [1981]. Za pomocą tej metody można badać relacje między szeregami czasowymi, ograniczając znacznie ryzyko wniosków płynących z istnienia regresji pozornej. Aby nie doprowadzić do zbudowania modelu, w którym zależności między zmiennymi będą pozorne, przeprowadzono testowanie kointegracji badanych zmiennych. Zastosowano następującą procedurę testowania:

- testowanie integracji empirycznych szeregów czasowych za pomocą testu ADF,
- szacowanie równania kointegrującego za pomocą metody najmniejszych kwadratów (gdy szeregi są zintegrowane – tego samego stopnia),
- badanie istotności ocen parametrów równania kointegrującego,

¹ Wyniki regresji mogą pozornie wydawać się dobre. Jeśli jednak nie istnieje zależność ekonomiczna między tymi zmiennymi, w okresie poza próbą (czyli w czasie nieobjętym badaniami) mogą zachowywać się zupełnie inaczej.

² Statystyka Durбина-Watsona jest wykorzystywana do testowania autokorelacji reszt modelu ekonometrycznego. Istnienie autokorelacji reszt powoduje niespełnienie założeń klasycznej „metody najmniejszych kwadratów”, a więc nie można jej wtedy stosować dla szacowania parametrów modelu [Osińska 2007, s. 84].

- wyznaczenie reszt równania kointegrującego,
- testowanie stopnia integracji reszt za pomocą testu ADF.

Sposób przeprowadzenia testu pierwiastka jednostkowego DF (ADF) polega na oszacowaniu regresji zmiennej względem zmiennej opóźnionej i porównaniu obliczonej statystyki z wartościami krytycznymi z odpowiednich tablic. Hipoteza zerowa w tym teście zakłada, że szereg jest niestacjonarny z powodu występowania pierwiastka jednostkowego, hipoteza alternatywna zakłada stacjonarność szeregu. Obliczoną wartość statystyki DF lub ADF porównuje się z odczytaną z tablic wartością krytyczną dla odpowiedniej liczby obserwacji i dla przyjętego poziomu istotności. Jeśli obliczona wartość jest mniejsza niż wartość krytyczna, wówczas odrzuca się hipotezę zerową na rzecz alternatywnej, oznaczającej stacjonarność badanej zmiennej. Jeśli jednak obliczona wartość statystyki DF jest większa niż wartość krytyczna, nie ma podstaw do odrzucenia hipotezy zerowej. Wówczas testuje się, czy szereg jest zintegrowany stopnia pierwszego I(1) czy zintegrowany stopnia większego niż jeden. W tym celu oblicza się kolejne przyrosty (tzw. różnicowanie), aż zmienne niestacjonarne zostaną sprowadzone do stacjonarności. Zmienne takie nazywamy zmiennymi zintegrowanymi. Liczba opóźnionych przyrostów zmiennej jest tak dobrana, aby składniki losowe nie wykazywały autokorelacji.

W niniejszym opracowaniu na podstawie rocznych wskaźników makroekonomicznych [*Mały rocznik statystyczny* 1990–2010] oraz rocznych danych dotyczących aktywności turystycznej [Łaciak 1996–2010] utworzono szeregi czasowe³. Zbudowano modele ekonometryczne dla następujących zmiennych objaśnianych:

- uczestnictwo w długoterminowych wyjazdach krajowych,
- uczestnictwo w krótkoterminowych wyjazdach krajowych,
- uczestnictwo w wyjazdach zagranicznych,
- wydatki turystyczne w cenach stałych,
- częstotliwość długoterminowych wyjazdów krajowych,
- częstotliwość krótkoterminowych wyjazdów krajowych,
- częstotliwość wyjazdów zagranicznych.

Z uwagi na to, że wszystkie te zmienne przyjmują wartości z przedziału [0; 100%], dokonano ich transformacji logitowej⁴ tak, aby na podstawie oszacowanych modeli nie można było uzyskać wyniku spoza wspomnianego przedziału. Jako zmienne objaśniające przyjęto: stopę bezrobocia (w %), kurs USD (w PLN) oraz wartość PKB na osobę (w cenach stałych)

³ Analiza szeregów czasowych opiera się na założeniu, że kolejne wartości w zbiorze danych reprezentują kolejne pomiary wykonane w równych odstępach czasu.

⁴ $\text{Logit}(p) = \log(p/(1-p))$.

oraz stopę inflacji. Ostatnia zmienna nie weszła jednak do modelu, ponieważ nie miała istotnego wpływu na zmienne objaśniane, a szereg czasowy okazał się niestacjonarny.

Szeregi czasowe dla rocznych wskaźników makroekonomicznych oraz dla wskaźników uczestnictwa w turystyce obejmują lata 1990–2010, natomiast z powodu braku danych w całym tym okresie dla częstotliwości wyjazdów uwzględniono dostępne dane obejmujące lata 1996–2010 oraz dla wydatków okres 1999–2010.

Wyniki

Po przeprowadzeniu testu ADF dla każdej zmiennej okazało się, że na poziomie istotności 0,05 w większości przypadków zmienne te cechuje zintegrowanie pierwszego stopnia – I(1). Jedynie dla zmiennej kurs USD poziom istotności należało zwiększyć do 0,075, aby móc odrzucić hipotezę o istnieniu pierwiastka jednostkowego w przypadku pierwszych przyrostów tej zmiennej (aby można było uznać, że zmienna ta jest zintegrowana stopnia 1). Wyniki testowania integracji badanych zmiennych prezentuje tabela 1.

Tabela 1. Wyniki testowania integracji zmiennych
Table 1. The results of testing the integration variables

Zmienna	Test dla poziomów zmiennej		Test dla pierwszych przyrostów zmiennej	
	Statystyka testowa	p-value	Statystyka testowa	p-value
Uczestnictwo w długoterminowych wyjazdach krajowych	-1,41	0,5568	-5,60	0,0001
Uczestnictwo w krótkoterminowych wyjazdach krajowych	-0,80	0,7978	-4,71	0,0016
Uczestnictwo w wyjazdach zagranicznych	-2,09	0,2500	-4,14	0,0053
Wydatki turystyczne w cenach stałych	-2,40	0,1631	-5,14	0,0031
Częstotliwość długoterminowych wyjazdów krajowych	-1,50	0,5034	-3,59	0,0225
Częstotliwość krótkoterminowych wyjazdów krajowych	-1,27	0,6139	-4,77	0,0030
Częstotliwość wyjazdów zagranicznych	-2,01	0,2809	-4,34	0,0004
Kurs USD	-2,24	0,1998	-2,82	0,0739
Stopa bezrobocia	-2,60	0,0929	-3,08	0,0451
PKB na osobę w cenach stałych	0,65	0,9876	-3,89	0,0088

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Mały rocznik statystyczny 1990–2010; Łaciak 1996–2010].

Tabela 2. Równanie kointegrujące dla wskaźników konsumpcji turystycznej i wskaźników makroekonomicznych w latach 1990–2010

Table 2. The cointegrating equation for tourism consumption and macro-economic indicators for the years 1990–2010

Zmienna zależna	Stała	Stopa bezrobocia	Kurs USD	PKB/os. w cenach stałych	Test ADF dla procesu resztowego (p-value)	Skorygowany R ²
Uczestnictwo w długoterminowych wyjazdach krajowych	-0,291584***	-0,0303805***	0,148859***	-0,00002765***	0,0043	0,74
Uczestnictwo w krótkoterminowych wyjazdach krajowych	0,183808	-0,0503724***	0,348511***	-0,00007416***	0,0001	0,88
Uczestnictwo w wyjazdach zagranicznych	-2,08598***	-0,0184848*	0,0250499	0,0000202755***	0,0149	0,49
Wydatki turystyczne w cenach stałych	8,78842	-0,808417**	0,498523	0,00664873	0,6560	0,46
Częstotliwość długoterminowych wyjazdów krajowych	-2,89129***	-0,0212964**	-0,00691757	-0,0000385737***	0,0428	0,75
Częstotliwość krótkoterminowych wyjazdów krajowych	-1,79984***	-0,0398200***	0,0647469	-0,0000585136***	0,2597	0,90
Częstotliwość wyjazdów zagranicznych	-2,85777***	0,00227525	-0,0692943	-0,0000520506***	0,0009	0,73

Legenda: *** $p \leq 0,01$; ** $p \leq 0,05$; * $p \leq 0,1$; gdy $p > 0,1$ wówczas parametr jest statystycznie nieistotny

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [Mały rocznik statystyczny 1990–2010; Łaciak 1996–2010].

W tabeli 2 przedstawiono wyniki oszacowania parametrów równania kointegrującego oraz wyniki testu ADF dla procesu resztowego tego równania. W kontekście wyników z tabeli 1 istnieje relacja kointegrująca, gdy odrzucamy hipotezę o niestacjonarności reszt równania kointegrującego względem hipotezy alternatywnej zakładającej, że reszty są stacjonarne, a badane zmienne są skointegrowane. Jedynie w przypadku modelu dla zmiennej zależnej „wydatki turystyczne” nie można mówić o istnieniu relacji

kointegrującej. Z drugiej strony, oceny parametrów tego modelu w większości są statystycznie nieistotne. Należy pamiętać, że zmiennymi zależnymi są transformacje logitowe zmiennych określonych w powyższych tabelach. Wpływ zmian wartości poszczególnych zmiennych objaśniających należy odnosić do zmian logitów zmiennych objaśnianych. Nie zmienia to w żaden sposób kierunku oddziaływania poszczególnych zmiennych niezależnych na badaną zmienną zależną.

Analizując model **uczestnictwo w długoterminowych wyjazdach krajowych**, wszystkie oceny parametrów okazały się być statystycznie istotne. Wartość skorygowanego współczynnika determinacji osiągnęła dość wysoki poziom 0,74. Wyniki badań wskazują, że wraz ze wzrostem stopy bezrobocia spadało uczestnictwo w długoterminowych wyjazdach krajowych. Podobnie wraz ze wzrostem PKB na osobę spadało uczestnictwo w rozpatrywanych wyjazdach, natomiast wzrost kursu USD przekładał się na wzrost tego uczestnictwa, *ceteris paribus*.

W przypadku **uczestnictwa w krótkoterminowych wyjazdach krajowych** również wszystkie oceny parametrów okazały się być statystycznie istotne. Wysoka wartość skorygowanego współczynnika determinacji oznacza, że za pomocą zbudowanego modelu z jedną zmienną objaśnianą udaje się wyjaśnić 88% wariacji modelowanej zmiennej. Wzrost stopy bezrobocia wpływał na spadek uczestnictwa w krótkoterminowych wyjazdach krajowych, podobnie jak wzrost PKB na osobę. Natomiast wzrost kursu USD powodował wzrost tego uczestnictwa.

Badając wpływ zmiennych objaśniających na zmienną **uczestnictwo w wyjazdach zagranicznych**, zaobserwowano, że jedynie PKB na osobę oraz stopa bezrobocia istotnie kształtowały poziom tego uczestnictwa. Wraz ze wzrostem stopy bezrobocia spadało uczestnictwo, natomiast wzrost PKB na osobę wpływał na wzrost uczestnictwa w tego rodzaju wyjazdach. Okazało się, że w długim okresie zmiana kursu USD nie generowała zmian uczestnictwa w wyjazdach zagranicznych. Niższa jest także wartość skorygowanego współczynnika determinacji w porównaniu do jego wartości w przypadku wpływu tych zmiennych na poziom uczestnictwa w wyjazdach krajowych.

W przypadku modelu **częstotliwość wyjazdów krajowych** zarówno krótko-, jak i długoterminowych nie wszystkie oceny parametrów okazały się być statystycznie istotne. Wzrost stopy bezrobocia oraz wzrost PKB na osobę oddziaływały na spadek częstotliwości tych wyjazdów. Kurs USD pozostawał bez znaczenia. Badania wykazały, że wartość skorygowanego współczynnika determinacji była najwyższa ze wszystkich modeli właśnie dla częstotliwości krótkoterminowych wyjazdów krajowych. Za pomocą zbudowanego modelu udaje się wyjaśnić ok. 90% zmienności zmiennej objaśnianej.

Z analizy ocen parametrów **częstotliwości wyjazdów zagranicznych** wynika, że tylko zmienna PKB na osobę oddziaływała na tę częstotliwość. Wzrost PKB wpływał mianowicie na spadek częstotliwości wyjazdów za granicę w celach turystycznych. Skorygowany współczynnik determinacji wskazuje, że model w 73% interpretuje zmienność zmiennej objaśnianej.

Wnioski

Spośród makroekonomicznych determinant konsumpcji usług turystycznych w latach 1990–2010 istotne znaczenie okazały się mieć stopa bezrobocia, wartość PKB na osobę oraz kurs USD. Wyniki analizy potwierdziły oczywistą zależność, że wzrost stopy bezrobocia przyczyniający się do znacznego ograniczenia dochodów gospodarstw domowych wpływał na spadek aktywności turystycznej.

W przypadku pozostałych uwarunkowań zależności te nie były już tak wyraźne. Rosnący PKB na osobę powodował wzrost uczestnictwa w wyjazdach zagranicznych, natomiast spadek udziału w wyjazdach krajowych. Takie wyniki upoważniają do wnioskowania, że wraz ze wzrostem realnych dochodów obywatele mogą sobie pozwolić na droższe wyjazdy zagraniczne, zastępowali nimi tańsze wyjazdy krajowe. Wzrost dochodów nie był jednak na tyle znaczący, aby w jego efekcie nastąpił wzrost uczestnictwa w turystyce zarówno krajowej, jak i zagranicznej. Świadczy o tym również spadek częstotliwości wyjazdów. Zaobserwowano przy tym wydłużenie czasu trwania wyjazdów zagranicznych⁵.

Zaskakująca jest natomiast relacja pomiędzy kursem USD a zmiennymi zależnymi. Uzyskane wyniki wskazują, że wzrost kursu przekładał się na większe zainteresowanie turystyką krajową, nie oddziaływał natomiast na poziom uczestnictwa w wyjazdach zagranicznych. Taki wynik analiz można zatem tłumaczyć, że wysoki kurs USD wpływał na wyższy koszt wyjazdów zagranicznych, co w efekcie wpływało na większe zainteresowanie wyjazdami krajowymi. Prawdopodobnie osoby, które były zdecydowane na wyjazdy zagraniczne, nie uzależniały decyzji ich podjęcia od kursu USD.

Można przypuszczać, że w przypadku wyjazdów zagranicznych znaczenie miał kurs euro. Z uwagi jednak na to, że do obiegu detalicznego walutę

⁵ Według badań Instytutu Turystyki średni pobyt podczas wyjazdów zagranicznych w latach 1996–1997 obejmował 8,0–8,3 noclegów, w latach 1999–2001 ponad 11 noclegów. W 2007 r. średnia długość pobytu wydłużyła się aż do 15,2 noclegów i była najwyższa w analizowanym okresie. Natomiast w 2009 r. w obliczu kryzysu obniżyła się do 9,5 noclegów.

tę wprowadzono dopiero w 2002 roku, utworzony szereg czasowy obejmował stosunkowo krótki okres, co uniemożliwia wiarygodne wnioskowanie.

Interesujące jest to, że wskaźniki makroekonomiczne nie miały wpływu na wysokość ponoszonych wydatków turystycznych. W tym zakresie decydującą rolę odgrywały zapewne uwarunkowania mikroekonomiczne.

Nieco zaskakujące wyniki odnoszące się do reakcji konsumenckich, w zakresie usług turystycznych w rezultacie zmian wielkości makroekonomicznych, zwłaszcza PKB, można próbować wyjaśniać specyficznym okresem, jakiego dotyczą badania. Transformacja polskiej gospodarki jest niewątpliwie procesem długotrwałym. Należy się spodziewać, że dopiero w wyniku jej zakończenia, a także istotnego wzrostu poziomu zamożności społeczeństwa, nastąpi znaczny wzrost konsumpcji turystycznej (zarówno w zakresie wyjazdów krajowych, jak i zagranicznych), zgodny z oczekiwaniami i aspiracjami Polaków.

Bibliografia

- Alejziak W. (2009), *Determinanty i zróżnicowanie społeczne aktywności turystycznej*, Studia i Monografie AWF Kraków nr 56, Kraków.
- Bywalec Cz. (2010), *Konsumpcja a rozwój gospodarczy i społeczny*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa.
- Bywalec Cz., Rudnicki L. (2002), *Konsumpcja*, PWE, Warszawa.
- Charemza W., Deadman D. F. (1997), *Nowa ekonometria*, PWE, Warszawa.
- Engle R. F., Granger C. W. J. (1987), *Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation and Testing*, [w:] „Econometrica”, Vol. 50.
- Granger C. W. J. (1981), *Some Properties of Time Series Data and Their Use in Econometric Model Specification*, [w:] „Journal of Econometrics”, Vol. 16.
- Granger C. W. J., Newbold P. (1974), *Spurious Regression in Econometrics*, [w:] „Journal of Econometrics”, Vol. 2.
- Hall R. E., Taylor J. B. (1999), *Makroekonomia. Teoria, funkcjonowanie i polityka*, PWN, Warszawa.
- Janoś-Kresło M., Mróz B., red. (2006), *Konsument i konsumpcja we współczesnej gospodarce*, SGH, Warszawa.
- Jedlińska M. (2006), *Specyfika zachowań konsumenckich na rynku turystycznym*, [w:] Nowakowska A., Przydział M., *Turystyka w badaniach naukowych. Prace ekonomiczne*, WSIZ, Rzeszów.
- Łaciak J. (1997–2011), *Uczestnictwo Polaków w wyjazdach turystycznych w 1996–2010*, Instytut Turystyki, Warszawa.
- Łazarek R. (2001), *Ekonomika turystyki*, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.

- Maddala G. S. (2006), *Ekonometria*, PWN, Warszawa.
- Mały rocznik statystyczny* (1990–2010), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Middleton V. T. C. (1996), *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa.
- Osińska M., red. (2007), *Ekonometria współczesna*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń.
- Sikorska J. (1998), *Konsumpcja. Warunki, zróżnicowania, strategie*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa.
- Sztucki T. (1998), *Encyklopedia marketingu*, Agencja Wydawnicza Placet, Warszawa.
- Terminologia turystyczna – Zalecenia WTO* (1995), Organizacja Narodów Zjednoczonych, Światowa Organizacja Turystyki, Warszawa.
- Wodejko S. (1997), *Ekonomiczne zagadnienia turystyki*, WSH, Warszawa.

MACRO-ECONOMIC DETERMINANTS OF TOURISM CONSUMPTION IN THE SOCIO-ECONOMIC TRANSITION IN POLAND IN 1990–2010

Abstract

Purpose. To identify the macro-economic determinants of changes in tourism consumption in Poland.

Method. In the empirical studies, multiple regression analysis was applied. This method is inscribed into the econometric analysis of time series variables, which means testing stationarity, as well as studying cointegrating relations. The subject of analysis was the relationship between the tourism consumption and macro-economic variables. The analysis was based on the data published by the Central Statistical Office and the Institute of Tourism in 1990–2010.

Findings. The research has shown that the following macro-economic factors have an impact on tourism consumption: unemployment rate, gross domestic product (GDP) per capita, and the dollar exchange rate. The inflation rate did not have any significant impact in this study and the time series variable proved unsteady. The increase in the unemployment rate caused a decrease in the Polish people's tourist activity. Growing GDP per capita led to an increase in foreign travel, but to a decrease in domestic travel. Regardless of the unemployment rate, the frequency of both foreign and domestic travel have generally decreased. The high exchange rate of USD however, has had an impact on domestic travel. Macro-economic factors have had no impact on the level of tourism expenditure in Poland.

Research and conclusions limitations. The time series variables for the annual macro-economic factors and the indicators of participation in tourism cover the 1990–2010 period. However, due to lack of data showing the frequency of travel within that time, the study was based on the data covering 1996–2010 and, for travel expenditure, 1999–2010.

Practical implications. Studies in the development of tourism consumption are crucial for the functioning of the tourism industry.

Originality. This is a rare example of an analysis of the relationship between macro-economic variables and tourism consumption.

Type of paper. Research article.

Key words: tourism consumption, tourism activity, participation in tourism, tourist trips expenditures, determinants, macroeconomic variables.